

5.SINIF 1. DÖNEM SOSYAL BİLGİLER DERS NOTLARI

1. ÖĞRENME ALANI: BİREY ve TOPLUM

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDEN ÖĞRENDİKLERİMİZ (1.öğrenme alanı-1.kazanım)

Etkin ve Sosyal Vatandaş

Sosyal bilgiler, haklarımızı, sorumluluklarımızı, özgürlüklerimizi öğrenmemizde ve kullanmamızda etkili bir ders olmakla beraber, bizlerin etkin ve sosyal birer Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmamızı sağlar.

Yaşadığımız coğrafi çevreyi ve dünya'yı tanımamız, tarihimizi ve kültürümüzü öğrenmemiz açısından sınıf sosyal bilgiler çok önemli bir derstir.

Sosyal bilgiler dersinin asıl amacı, yaşadığı dünyayı tanıyan, tarihini bilen öğrencilerin etkin ve sorumlu yurttaşlar olmaları için gerekli olan bilgi ve becerileri öğrencilere kazandırmaktır.

Etkin Vatandaşların Özellikleri

- Seçim zamanında oy kullanmak
- Vergileri düzenli ödemek
- Askerlik görevini yapmak
- Kanun ve kurallara uymak
- Sorumluluk bilinciyle hareket etmek
- Ülke yönetimine katkı sağlamak
- Üretim yaparak ülke ekonomisine katkıda bulunmak
- Haklarını bilmek ve gerektiğinde kullanmak

Sosyal Bilgiler Dersinin Bireye Kazandırdıkları

- 🌿 Sosyal Bilgiler dersinde yaşamımıza yön veren bazı **değer ve beceriler** kazanırız. (**Doğru karar vermek**, sorunları çözerken kendimizi karşıımızdaki **kişilerin yerine koymak** bunlardan bazılarıdır.)
- 🌿 Hem tarihimizi hem de ülkemizle birlikte dünyadaki kültürleri tanıma fırsatı da buluruz. Hem ülkemizde hem de farklı ülkelerde yaşamış önemli insanların yaptıklarından haberdar oluruz.
- 🌿 Kültürümüzün, tarihimizin öğrenilmesi, ulusal bilincimizi geliştirir. Kültürel mirası koruma konusunda da duyarlı olmamızı sağlar.
- 🌿 Yaşadığımız çevreyi, ülkemizi ve dünyayı daha iyi tanırız. **Benzer ve farklı özelliklerimizin** farkında oluruz. Çevremize karşı hassas oluruz. Ülkemiz ve dünyayı ilgilendiren konularda fikirler üretebilir ve daha duyarlı oluruz. Ayrıca **demokratik yaşam tarzı** ile hak ve sorumluluklarımızı bilmemiz **iyi bir vatandaş** olmamızı sağlar.
- 🌿 İnsana saygılı olmanın toplumsal ilişkilerdeki önemini fark ederiz. **İnsan hakları, ulusal egemenlik ve demokrasi** gibi kavramlarla tanışırız. Yaşamımızı demokratik kurallar çerçevesinde düzenlemeyi öğreniriz. Çevremizdeki **tarihi eserler** ve **doğal varlıkların** farkına varırız. Bunları koruma ve yaşatma konusunda bilinçli bireyler oluruz.

YENİ OKULUM (1.öğrenme alanı-2.kazanım)

Çok Boyutluluk: Tanık olduğumuz olayların birden çok nedeni ve sonucunun olmasına ve birden çok kişiyi etkilemesine çok boyutluluk denir. Örnek vermek gerekirse; Ülkemizde 1999 yılında meydana gelen Marmara depreminde yüzlerce bina yıkılmış ve hasar görmüştür. Bu durumun görünürdeki sebebi deprem olsa da binaların zemini sağlam olmaması, binalarda kullanılan malzemelerin kalitesiz ve eksik olması, binaların yıkılmasında ve hasar görmesinde etkili olmuştur.

Depremin görünürdeki sonucu ölen insanlar ve yıkılan binalardır. Fakat bunun yanı sıra ülke ekonomisinin zarar vermesi, ulaşımın aksaması, insanlar psikolojik sorunlar yaşaması gibi sonuçları da vardır.

İnsanlar olayları yorumlarken düşüncelerini, bazen bir olguya bazen de bir görüşe göre ifade ederler.

Çok Boyutluluğu İncelerken Cevaplanması Gereken Sorular

- Olayın nedenleri nelerdir?
- Olay hangi insanları etkilemiştir?
- Olayın insanlara etkileri nelerdir?
- Olayın sonuçları nelerdir?

HAK ve SORUMLULUKLARIMIZ (1.öğrenme alanı-3.kazanım)

İçinde Bulduğumuz Gruplar

Kurum : daha çok resmi niteliği olan,devletin denetim ve kontrolüne açık olan büyük gruplardır.

Gruplar ve kurumlar insanların ortak bir amaç için bir araya gelmeleriyle oluşurlar. İnsanların birlikte yaşamaları ve ihtiyaçları bazı grupların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Zamanla toplumda yeni ihtiyaçların oluşması, yeni grupların da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Aşağıda içinde bulunduğumuz bazı grup ve kurumlar gösterilmiştir:

AİLE(GRUP)	OKUL(KURUM)
<ul style="list-style-type: none">* Yeme, içme,sevgi,saygı gibi temel ihtiyaçların sağlandığı gruptur.* İnsanların içinde yer aldığı ilk ve en önemli gruptur.* Ortak sevinç ve üzüntülerin bir arada yaşadığı gruptur.	<ul style="list-style-type: none">* Eğitim ihtiyacının karşılandığı kurumlardır.* Toplumun her üyesinin belirli bir eğitim düzeyine ulaşmasını ister.* Bireylerin sosyalleşme(toplumsallaşma)sine ve meslek sahibi olmasına yardımcı olan kurumlardır.
OYUN GRUBU	ÖDEV GRUBU
<ul style="list-style-type: none">* Belli kuralları olan insanların hoş vakit geçirmek ve eğlenmek için oluşturulan gruptur.* Bir oyunu oynamak için bir araya gelen insanların oluşturduğu gruptur.	<ul style="list-style-type: none">* Öğrencilerin verilen ödevi yapmak için bir araya gelerek oluşturdukları gruptur.* Grup tek başına yapılamayacak ödevi yapmak amacıyla toplanmıştır.

İÇİNDE BULUNDUĞUMUZ GRUPLAR DA ROLLERİMİZ

Bir insan bir gün içerisinde birden fazla grup içerisinde yer alabilir.

Yukarıdaki Şemada bir aile, okul ve halk oyunları gruplarının bazı üyeleri gösterilmiştir. Şemada görüldüğü gibi:

- * Ayşe, Hasan ve Hüseyin aynı ailenin üyeleridir.
- * Ayşe ve Hasan aynı aile ve okul grubunda yer almaktadırlar.
- * Hüseyin ve Hasan aynı aile ve halk oyunları grubunda yer almaktadırlar.
- * Hasan şemada gösterilen her üç grupta da yer almaktadır.

Bireyler ait oldukları gruplarda farklı rolleri üstlenirler.

Hasan;

- * Aile grubunda çocuk rolünü,
- * Okul grubunda öğrenci rolünü,
- * Halk oyunları grubunda lider rolünü üstlenmiş olabilir.

Rol: Bir iş grup ya da kurumda bir kimse ya da bir şeyin üstüne düşen göreve rol denir.

Aşağıdaki tabloyu inceleyiniz.

Bazı Gruplar/Kurumlar	Bulunan Bazı Roller
Aile	Dede, babaanne, anneanne, baba, anne, kardeş
Okul	Müdür, öğretmen, öğrenci
Oyun Grubu	Lider, arkadaş, oyuncu
Çalışma Grubu	Lider, sözcü, yazıcı, üye
Tiyatro Grubu	Çalıştırıcı, oyuncu, izleyici
Spor Kulübü	Çalıştırıcı, oyuncu, takım arkadaşı

İnsanların grup içerisindeki rolleri özelliklerine göre belirlenir. Yaş, fiziksel özellikler, kişilik özellikleri, ilgi ve yetenekler, eğitim durumu ve geçmiş yaşantılar rollerin belirlenmesinde etkili olmaktadır.

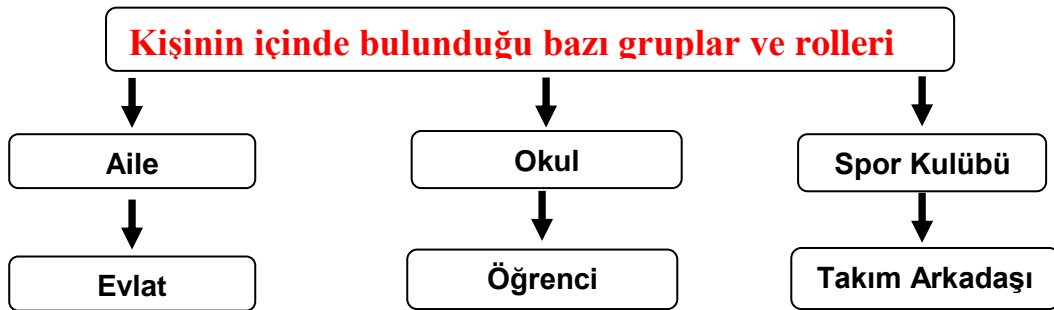
ROLLERİMİZİN GEREKTİRDİĞİ HAK VE SORUMLULUKLAR

Hak: Herhangi bir şeyi yapabilme yetkisine **hak** denir.

Sorumluluk: Kişinin üzerine aldığı görevi yerine getirmesine **sorumluluk** denir.

İnsanların içinde buldukları gruplarda edindikleri roller o insanlara bazı **haklar** sağlar. Aynı şekilde bu rollerin insanlara yüklediği bazı **sorumluluklar** da bulunmaktadır.

Aşağıdaki şemada bir kişinin içinde bulunduğu gruplar ve bu kişinin bazı rolleri gösterilmiştir.

Roller	Haklar	Sorumluluklar
Evlad	Barınma, yeme, içme, giyinme, sevgi, saygı gibi ihtiyaçların karşılanması.	Ailesi için üzerine düşeni yapması; kendisinden beklenen başarılar için çalışması.
Öğrenci	Eğitim ihtiyacının belirlenen amaçlar doğrultusunda karşılanması; okul güvenliği ve temiz bir çevreye sahip olmak.	Okul kurallarına uyması, derslerinde başarılı olması için gayret etmesi, arkadaşları ile iyi ilişkiler kurması, verilen görevleri zamanında yapması.
Takım Arkadaşı	Oyunlarda ve aktivitelerde yer alması, kendini geliştirmesi.	Çalıştırıcının veya liderin verdiği görevleri yerine getirmesi, takımın başarısı için çalışması, oyun kurallarına uygun davranması.

ÇOCUK HAKLARI (1.öğrenme alanı-4.kazanım)

Çocuk Olarak Haklarımız

Çocuklar yetişkinlerden farklı fiziksel ve kişisel özelliklere sahiptirler. Ayrıca çocuklar sürekli bir büyüme ve gelişme göstermektedirler. Bu nedenle İnsanların sahip olduğu temel hakların yanında çocuklar farklı haklara da sahiptirler. Her birey uluslararası yasalara göre **18 yaşına kadar çocuk** sayılmaktadır. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 20 Kasım 1989 tarihinde **Çocuk Hakları Sözleşmesini** kabul etmiştir. 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe giren bu sözleşmeye Türkiye de dahil olmak üzere yaklaşık 142 ülke taraf olmuştur.

- ✚ Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır. **(Madde-1)**
- ✚ Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir. **(Madde-3)**
- ✚ Taraf devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler ve çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler. **(Madde-6)**
- ✚ Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır. **(Madde-7)**
- ✚ Taraf devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar. **(Madde-12)**
- ✚ Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir. **(Madde-13)**
- ✚ Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır. **(Madde-16)**
- ✚ Taraf devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler. **(Madde-23)**
- ✚ Taraf devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler. **(Madde-24)**

Türkiye'de ve Dünya'da Çocuk Hakları

Ülkemizde çocukların haklarını kullanmasına olanak sağlanmaktadır. Hemen hemen her kentte **çocuk meclisleri** bulunmaktadır. Bu meclislere katılarak duygu ve düşüncelerimizi özgürce ifade etme fırsatı bulabiliriz.

Çocuk haklarının korunması için **Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF, (Yunifef)]** kurulmuştur. Dünyanın her yerinde herhangi bir ayırım yapmadan çocuklara yardım etmektedir. UNICEF, zaman zaman yayınladığı raporlarla çocukların yaşadıkları zorlukları tüm dünyaya duyurmaktadır.

Yaşamları boyunca çocuklar çeşitli güçlüklerle karşılaşabilir. En temel haklarını bile kullanamayacak bazı durumlar yaşayabilir. **Savaşlar, doğal afetler, yoksulluk gibi** daha birçok nedenden dolayı haklarını kullanmakta güçlük çekebilir. İşte UNICEF'in dünyanın birçok yerinde yaşayan çocuklarla ilgili bu sorunlara dikkat çekmektedir.

Ülkemizde **Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)** kurulmuştur. Bu kurum çocuk yetiştirme yurtları aracılığıyla **bazı haklardan yoksun kalan çocukların devlet güvencesiyle korunmasını sağlamaktadır**. Birçok kurum da çocukların haklarını kullanmaları ve yaşam koşullarındaki olumsuzlukları gidermek için çalışmalar yapmaktadır.

2. ÖĞRENME ALANI: KÜLTÜR ve MİRAS

UYGARLIKLARI ÖĞRENİYORUM (2. öğrenme alanı-1.kazanım)

Uygarlık: Bir ülkenin veya bir toplumun maddi ve manevi varlıklarını; düşünce, sanat, bilim ve teknoloji ürünlerinin tümünü uygarlık denir.

Anadolu Uygarlıkları

Uygarlık Adı	Özelliği
HİTİTLER	--- Başkenti Hattuşaş (Çorum) --- Anadolu'da kurulan ilk uygarlıktır. --- Çivi ve hiyeroglif (resim yazısı) kullanıldı. --- Anal denilen tanrıya hesap verdikleri yıllıklar ilk tarih yazıcılığı sayılır. --- Geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. --- Hititler ile Mısırlılar arasında tarihte ilk bilinen yazılı antlaşma olan Kadeş antlaşması imzalanmıştır.
FRİGLER	--- Başkentleri Gordion (Ankara ili Polatlı ilçesi) --- En önemli geçim kaynakları tarımdır. --- Madencilik, dokumacılık, seramik sanatı ile uğraştılar. --- “ Fibula ” denilen çengelli iğneyi, kilim ve seramiği kullandılar. --- En ünlü kralı Midas’dır. --- “ Tapates ” denilen kilimler dokunurdu. --- Kaya mezarları kabartmalarla süslenmiştir.
LİDYALILAR	--- Başkentleri Sard (Sardes-Manisa ili yakınlarında) --- Tarihte bilinen ilk madeni parayı kullandılar. --- Takas (değiş-tokuş) usulünü kaldırdılar. --- Ticaret yapmak için Kral yolunu açtılar.
İYONLAR	--- Şehir devletleri halinde yaşadılar, başkentleri yoktur , Efes, Milet, Foça, İzmir önemli şehirlerdir. --- Deniz ticareti ve kolonicilik yaptılar. --- En gelişmiş uygarlıktır, bugünkü Avrupa ülkelerinin temelini atmışlardır. --- Özgür düşünce ve bilim gelişmiştir. ➤ Tales-Felsefe ➤ Pisagor-Matematik ➤ Hipokrat-Tıp ➤ Herodot-Tarih ➤ Homeros-Edebiyat
URARTULAR	--- Başkenti Tuşpa (Van ili) --- Maden işçiliği ve mimari gelişmiştir. --- Sulama amaçlı ilk göletleri yaptılar. --- Mezarlarını oda biçiminde yapıp içine eşyalarını koydular, ölümden sonraki hayata inanmışlardır.

NOT: Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgeye **Mezopotamya** denir. İklimin uygun olması ve verimli araziler sebebiyle birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır.

Anadolu'da Kurulan Uygarlıklar					Mezopotamya'da Kurulan Uygarlıklar		
Hititler MÖ 2000-700	Frigler MÖ 1200-676	İyonlar MÖ 1200-546	Urartular MÖ 900-600	Lidyalılar MÖ 700-547	Sümerler MÖ 3500-2000	Babililer MÖ 2105-338	Asurlar MÖ 2000-612

Mezopotamya Uygarlıkları

Uygarlık Adı	Özelliği
SÜMERLER	<p>--- Dünyanın ilk bilinen uygarlığıdır.</p> <p>--- Mezopotamya'da kurulan ilk uygarlıktır.</p> <p>--- İlk defa yazıyı kullanarak tarih çağlarını başlatmışlardır.</p> <p>--- Ur, Uruk, Eridu gibi şehir devletleri kurdular.</p> <p>--- Tarihte ilk tekerleği kullandılar.</p> <p>--- “Ziggurat” denilen tapınakları gözlemevi olarak kullandılar.</p> <p>--- Astronomi ile ilgilendiler, ay ve güneş tutulmasının inceleyerek Ay Takvimini yaptılar.</p> <p>--- Gezegenleri buldular, matematikte dört işlemi hesapladılar.</p>
BABİLLER	<p>--- Kral Hammurabi “Hammurabi Kanunları” adıyla tarihte bilinen ilk anayasayı hazırladı.</p> <p>--- Astronomi ile ilgilenmiş, güneş saatini bulmuşlardır.</p> <p>--- Kral Hammurabi eşi için “asma bahçeleri”ni yaptırmıştır ve dünyanın yedi harikasındandır.</p> <p>--- Kral Hammurabi ülke denetiminin sağlayabilmek için “Babil Kulesi'ni” inşa ettirmiştir.</p>
ASURLULAR	<p>--- Başkentleri Ninova'dır.</p> <p>--- Anadolu'da ticaret kolonileri kuran Asurlular, Mezopotamya uygarlığını Anadolu'ya tanıtmıştır. Çivi yazısını Anadolu'ya taşımışlardır.</p> <p>--- Başkentleri Ninova'da dünyanın ilk kütüphanesini kurdular.</p> <p>--- Kayseri'de ticaret merkezi kurdular.</p>

ÇEVREMİZDEKİ GÜZELLİKLER (2. öğrenme alanı-2.kazanım)

Doğal varlık : Doğada insan eli değmeden oluşan ve gezilip görülebilecek özelliği olan yerlere doğal varlık denir.

ÖRNEK: Denizler , dağlar, göller,şelaleler,mağaralar, ırmaklar, ormanlar, milli parklar.

Doğal Varlıkların Özellikleri :

- 1- Yapılışında insanlar görev almamışlardır.
- 2- Doğa'nın kendinde var olan unsurlardır.
- 3- İnsanlar sonradan keşfetmiş ve çevresine yeni yerleşim yerleri kurulmuştur.
- 4- Ülkeler doğa'nın bozulmaması için koruma altına alırlar.

Başlıca Doğal Varlıklarımız

Doğal Güzelliğimizin Adı	Bulunduğu Şehir
Abant Gölü	BOLU
Manavgat Şelalesi	ANTALYA
Peri Bacaları	NEVŞEHİR
Pamukkale travertenleri	DENİZLİ
Cennet ve Cehennem Mağarası	MERSİN
Manyas Gölü kuş cenneti	BALIKESİR
Ağrı Dağı	AĞRI
Uludağ	BURSA
Erciyes Dağı	KAYSERİ
Uzungöl	TRABZON
Balıca Mağarası	TOKAT
Armutlu Kaplıcaları	YALOVA

Tarihi mekan(eser): Geçmiş uygarlıklardan, günümüze kalan, din, bilim, düşünce, sanat, edebiyat ve mimari alanlarda ortaya konan eserlere tarihi mekan(eser) denir.

ÖRNEK: Saraylar, hanlar, köprüler, tiyatrolar, kaleler, medreseler, camiler, türbeler, antik kentler, heykeller, kitabeler, kiliseler, paralar hamamlar...

Tarihi Eserlerin Özellikleri:

- 1- Tarihi eserler insanlar tarafından yapılmıştır.
- 2- Tarihi eserler zarar görmemesi için koruma altındadırlar.
- 3- Tarihi eserler ortak miras olduğu için ziyaretçilere açık tutulur.

Başlıca Tarihi Mekan(eser)larımız

Tarihi Eserlerimizin Adı	Bulunduğu Şehir
Cumalıkızık Köyü	BURSA
Süleymaniye Camii	İSTANBUL
Topkapı Sarayı	İSTANBUL
Efes Antik Kenti	İZMİR
Milet Antik Tiyatrosu	AYDIN
Truva Atı	ÇANAKKALE
Selimiye Camii	EDİRNE
Çanakkale Şehitleri Anıtı	ÇANAKKALE
Nemrut Harabeleri	ADIYAMAN
Artemis Tapınağı	İZMİR
Sümela Manastırı	TRABZON
Bahklı Göl	ŞANLIURFA
Galata Kulesi	İSTANBUL
Malabadi Köprüsü	DİYARBAKIR
Çatalhöyük Antik Kenti	KONYA
Safranbolu Evleri	KARABÜK

Türkiye Turizm Haritası

Tarihi nesne: Geçmişten bizlere kalan ve tarihî değer taşıyan eşyalar tarihî nesne denir. Arkeolojik kazılar sonucu bulunan kılıç, vazo, takı, tarım aletleri ve padişah tuğraları gibi eşyalar tarihî nesnelere örnektir. Tarihî nesnelere taşınabilir oldukları için müzelerde koruma altına alınır.

KÜLTÜREL ZENGİNLİĞİMİZ (2. öğrenme alanı-3.kazanım)

Kültürel Özelliklerimiz ile İlgili Kavramlar:

Gelenek: Bir toplumda eskiden kalmış, kuşaktan kuşağa aktarılan, yaptırım gücü olan kültürel alışkanlık ve değerlere gelenek denir. **Örnek:** Kız isteme, düğün ve nişan törenleri, kına gecesi, asker eğlencesi gibi.

Kültür: Bir toplumun meydana getirdiği maddi ve manevi değerler bütününe kültür denir.

Kültürel Öğeler: Din, dil, örf, adet, gelenek, görenek, giyim-kuşam şekli, yemek çeşitleri, halk oyunları, düğün ve nişan törenleri, dini ve milli bayramlar.

KÜLTÜREL ÖGELERİMİZİN ÇEŞİTLERİ:

1- Yemek Kültürü:

Doğu Anadolu'da hayvancılık yapıldığı için et yemekleri yapılır. Karadeniz Bölgesi'nde mısır unu ve hamsili yemekler bolca yapılır. Zeytinciliğin çok yapıldığı Ege Bölgesi'nde zeytinyağlı yemekler yapılır. İç Anadolu'da unlu yiyecekler yapılır.

Yemekler	Yöreleri
Mantı	Kayseri
Leblebi	Çorum
Elma	Amasya
Kaymak	Afyon
İncir	Aydın
İskender Döner, İnegöl köfte	Bursa
Cağ Kebabı	Erzurum
Kebap	Adana
Baklava	Gaziantep
Kayısı	Malatya
Dondurma	Kahramanmaraş

2- Halk Oyunları:

Halk Oyunu Adı	Bölgesi
Zeybek	Ege
Horon	Karadeniz
Halay	Doğu ve Güneydoğu Anadolu
Hora ve Karşılama	Trakya
Bar (Atabarı)	Doğu Anadolu
Misket, Kaşık	İç Anadolu

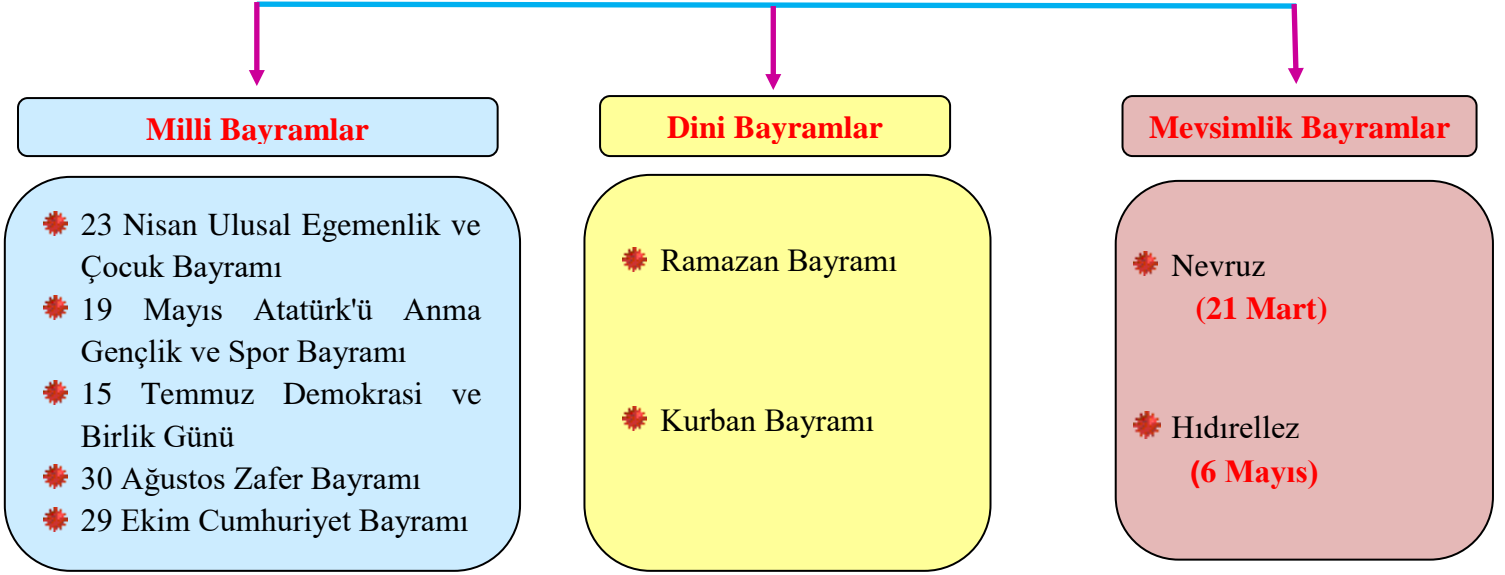
3- El sanatları:

El Sanatı Adı	Bölgesi
Halı	Hereke, Milas, Gördes, Kula, Bünyan, Isparta
Bakırcılık	Rize, Erzincan, Tokat
Ebru Sanatı	Birçok yer de yapılır.
Çinicilik	Kütahya

BİLGİ NOTU: Dünya üzerindeki en eski halılardan biri olan **Pazırık halısı** en eski Türk halısıdır. Yaklaşık 2300 yaşındadır.

KÜLTÜRÜMÜZÜ TANIYALIM (2. öğrenme alanı-4.kazanım)

4- Bayramlarımız:

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KÜLTÜRÜMÜZ (2. öğrenme alanı-5.kazanım)

Gündelik Hayatta Kültürel Unsurların Sürekliliği Ve Değişimi

Kültür, geçmişten günümüze aktarılırken zaman içinde değişimlere uğrayabilir. Geçmişten gelen kültür mirasını alan yeni nesil, yaptığı yeniliklerle kültürün gelişmesine katkı sağlar. Bazı kültürel unsurlar zaman içinde yerini yepyeni değerlere bırakabilir. Örneğin; geçmişte insanlar sadece haftanın belirli günlerinde kurulan mahalle pazarlarından alışveriş yaparlardı. İnsanlar meyve, sebze ve kıyafet gibi çeşitli ihtiyaçlarını mahalle pazarlarından karşılardı. Günümüzde insanların önemli bir kısmı, alışveriş yapmak için her zaman açık olan çarşılar ve alışveriş merkezlerine de gitmektedir.

Kültürün, değişime uğramasının birçok sebebi vardır. Televizyon, Genel Ağ, akıllı telefon gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması insanlar arasındaki kültürel etkileşimi hızlandırmaktadır. Teknolojinin gelişmesi bir ülkenin kültürel unsurlarının, başka ülkelerde yaşayan insanlar tarafından tanınmasını sağladığı gibi değişime uğramasına da sebep olmaktadır.

Sanayileşmenin gelişmesi ile birlikte şehir merkezlerindeki iş imkânı artmış ve insanlar çalışmak için sanayisi gelişmiş şehirlere göç etmişlerdir. Toplumun farklı kesimlerinin bir arada yaşaması, köyden göç eden bazı insanların kültürel değerlerinin değişmesine neden olmuştur. Örneğin; köyde açık alanlarda düğün yapan insanlar, şehirde diğer insanların gürültüden rahatsız olmaması için düğünlerini salonlar gibi kapalı alanlarda yapmaktadır.

Dil, kültürün önemli unsurlarından biridir. İnsanlar kültürlerini dil yoluyla gelecek nesillere aktarırlar. Genel Ağ'ın gelişmesi ve yaygınlaşması ile beraber dilimize daha fazla yabancı kelime girmeye başlamıştır. Günümüzde sosyal medyanın devreye girmesi bu süreci daha da hızlandırmıştır. Günlük yaşamda bazı insanlar Türkçe ve yabancı kelimeleri aynı cümle içinde kullanabilmektedir. Bu durum dilimizin özünü kaybetmesine ve gelecek nesillere yanlış aktarılmasına neden olabilmektedir.

Kültürel unsurlarımızdan biri de yemeklerimizdir. Aile üyeleri yer sofrası etrafında toplanır. Yemek çeşitleri birer tabağa konur ve tek bir tabaktan yenir. Günümüzde bu uygulama azalmaktadır. Aile üyeleri bir masa etrafında toplanmakta ve herkes kendine ait tabaktaki yemeği yemektedir.

3. ÖĞRENME ALANI: İNSANLAR, YERLER ve ÇEVRELER

YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ (3.öğrenme alanı-1.kazanım)

Harita: Yeryüzünün tamamını veya bir kısmının belli oranda küçültülerek bir düzlem üzerine aktarılmasıdır.

Harita İşaretleri (Lejant): Haritalarda kullanılan özel işaretlerin ne anlama geldiğini gösteren bu bölüme lejant denir.

Fiziki Harita: Herhangi bir yerin dağlarını, ovalarını, platolarını, akarsularını gösteren haritalardır.

Ölçek: Haritalardaki küçültme oranına denir. Gerçek uzunlukları haritaya aktaramayacağımız için belli oranda küçültme yapılır.

Fiziki Haritada Renkler:

Fiziki haritada yükseltiler renkle gösterilir. Yükseltiler yeşilden kahverengiye doğru gösterilir. Derinlikler mavi ve mavinin tonları ile gösterilir.

0- 500 metre		yeşil ve tonları
500- 1000 metre		sarı ve tonları
1000-1500 metre		turuncu ve tonları
1500-4500 metre		kahverengi ve tonları ile gösterilir.
0- 200 metre		açık mavi (derinlikler)
200- 500 metre		mavi
500 metre üstü		koyu mavi ile gösterilir.

Yüzey Şekilleri İle İlgili Kavramlar:

Dağ: Çevresine göre yüksekte kalan, tabandan zirveye doğru yamaçları eğimli yeryüzü şekillerine dağ denir.

Akarsu: Yeryüzünde belirli bir eğim boyunca sürekli veya zaman zaman akan sulara denir.

Körfez: Denizin, karanın içine doğru sokulduğu büyük girintilere körfez denir.

Yarımada: Üç tarafı sularla çevrili, bir tarafı karayla bağlantılı yeryüzü şekline yarımada denir.

Burun: Kara parçalarının denizin içine doğru uzanmış bölümleridir.

Boğaz: İki denizi birbirine bağlayan dar su geçitleridir. İstanbul ve Çanakkale Boğazları

Doruk: Dağların en yüksek yerlerine doruk denir.

Plato (Yayla): Akarsular tarafından yarılmış yüksek ve geniş düzlüklere plato (yayla) denir.

Vadi: Akarsuların yataklarını derinleştirerek oluşturduğu "U" veya "V" şeklindeki uzun oluklara vadi denir.

Ova: Çevresine göre alçakta olan geniş düzlüklere ova denir.

Deniz: Okyanusların karaların içlerine doğru girmiş kollarına deniz denir.

Göl: Karalar üzerindeki dört tarafı kapalı çukurlardaki su birikintilerine göl denir.

Ada: Dört tarafı sularla çevrili kara parçasına ada denir.

Not: Karadeniz ve Akdeniz Bölgesi'nde dağlar kıyıya paralel; Ege Bölgesi'nde kıyıya dik uzanır.

Yükseltisi en az olan bölge Marmara; En fazla olan bölge Doğu Anadolu'dur.

İKLİMİN İNSAN FAALİYETLERİNE ETKİSİ (3.öğrenme alanı-2.kazanım)

İklim ve Türkiye'nin İklim Özellikleri

İklim : İklim bir yerde uzun yıllar boyunca gözlenen hava olaylarına iklim denir.

Klimatoloji (İklim bilimi): Yeryüzünde görülen iklim tiplerini, iklimlerin özelliklerini ve insan yaşamına etkilerini inceleyen bilim dalına klimatoloji (iklim bilimi) adı verilir.

Hava durumu: Belli bir yerdeki kısa süre içinde yaşanan hava olaylarıdır.

BİLGİ NOTU: İklim ve hava durumu ile ilgili bilgi veren kuruluş Meteoroloji Genel Müdürlüğüdür.(MGM)

Ülkemizde **yükselti, denize yakınlık, rüzgarlar** gibi etkenler farklı iklim tiplerinin oluşmasında etkili olmuştur.

Türkiye'deki İklim Tipleri ve Özellikleri

İklim Adı	Özellikleri	Görüldüğü Bölgeler	Ev Tipleri
Karadeniz İklimi	<ul style="list-style-type: none">--- Yaz mevsimi sıcak olmaz, kışlar ılık geçer.--- Her mevsim yağışlıdır.--- En fazla yağış sonbaharda görülür.--- Çay, fındık, mısır ve kivi gibi ürünler yetiştirilir.--- Bitki örtüsü ormandır.	Karadeniz ve Marmara'nın kuzey kıyıları	Evler ahşap (ağaç)'tan yapılır. Bitki örtüsünün orman olması ev tipini belirlemiştir.
Akdeniz İklimi	<ul style="list-style-type: none">--- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağmur yağışlıdır.--- Don olayı görülmez.--- Seracılık faaliyetleri yapılır.--- Pamuk, yer fıstığı, mısır ve zeytin yetiştirilir.--- Bitki örtüsü makidir (kısa bodur bitki).--- Turuncgillerin üretimi için elverişlidir.--- Yaz mevsiminin uzun sürmesi yaz turizminin gelişimini sağlamıştır.	Akdeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Marmara Denizi ve çevresi	Evler taştan yapılır. Kışın havalar ılık olduğundan ısınma önemli bir problem değildir. Yazın ise taş evlerin içi serin olur.
Karasal İklim	<ul style="list-style-type: none">--- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlıdır.--- Don olayı çok görülür.--- En fazla yağış ilkbahardadır.--- Buğday, arpa, çavdar, yulaf, mercimek, nohut, şeker pancarı, elma, armut, haşhaş yetiştirilir.--- Bitki örtüsü bozkırdır	İç Anadolu Doğu Anadolu Güneydoğu Anadolu	Evler kerpiçten yapılır. Bu malzemeler hava sıcakken evin serin, soğukken sıcak olmasını sağlar.

Türkiye İklim Haritası

İklimin İnsan Yaşantısına Etkileri:

1- **Yerleşme:** İnsanlar soğuk ya da aşırı sıcak yerlere yerleşmez. Verimli araziler, sanayi faaliyetleri, su kaynakları ve yeraltı kaynaklarının bol olduğu yerlerde yerleşme sıktır.

2- **Ekonomik Faaliyetler:** Yaz sıcaklığının ve güneşlenme süresinin fazla olması nedeniyle Akdeniz'de Turizm gelişmiştir.

3- **Tarım Ürünleri ve Faaliyetler:** Akdeniz Bölgesi'nde seracılık yapılırken Karadeniz Bölgesi'nde çay yetiştirilir.

4- **Mesken (ev) Biçimleri:** Akdeniz Bölgesi'nde taştan; İç Anadolu'da kerpiçten; Karadeniz Bölgesi'nde ahşaptan evler yapılır.

5- **Giyim Şekilleri:** Akdeniz'de kısa kollu açık renkli elbiseler giyilirken Doğu Anadolu'da uzun ve kalın giyecekler tercih edilir.

İnsanlar doğal çevreyi kullanarak ekonomik faaliyetler yapar, doğadan daha fazla faydalanmak ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere doğayı değiştirirler. Köprü, yol, viyadük, bina, tünel ve baraj yapımı bu duruma örnektir.

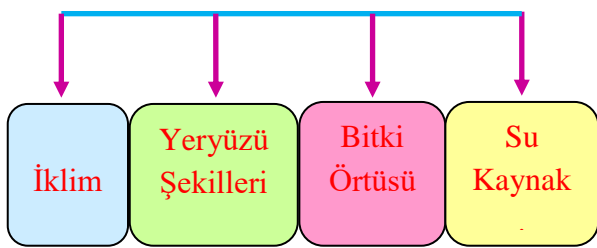
NÜFUS ve YERLEŞME (3.öğrenme alanı-3.kazanım)

Nüfus: Sınırları belli bir alan içinde yaşayan insan sayısına nüfus denir.

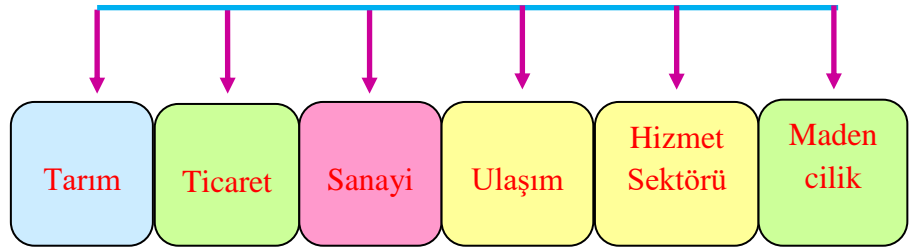
Bir yerde yaşayan insan sayısı, o yerin nüfusunu belirler. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de nüfus dağılımı eşit değildir.

Nüfusun Dağılımını Etkileyen Özellikler

Doğal Özellikler

Beşeri Özellikler

Doğal Özellikler:

İklim: Akdeniz ve Karadeniz iklimleri, ılıman iklim olarak adlandırılmaktadır. İlıman iklim, insanların yaşamlarını ve ekonomik faaliyetlerini olumlu olarak etkilemektedir. Bundan dolayı ülkemizde iklimin ılıman olduğu kıyı kesimlerde nüfus fazla, iç kesimlerde nüfus daha azdır. Örnek; İstanbul, İzmir, Antalya gibi.

Yeryüzü Şekilleri: Ova ve plato gibi düz alanlar tarım, sanayi ve ulaşım gibi ekonomik faaliyetleri yapmak için daha uygundur. Örneğin; düz bir alana sahip olan Adana, Konya ve Bursa gibi illerimizin nüfusu fazladır. Bu illerimizde hem tarım hem de sanayi gelişmiştir. Bu illerdeki yeryüzü şekilleri ulaşımı olumsuz etkilemez. Buna karşın dağlık ve engebeli alanlar insanların ekonomik faaliyetleri yapmasını zorlaştırır. Bu nedenle dağlık ve engebeli arazi üzerine kurulmuş yerleşim birimlerinde nüfus daha azdır. Örneğin; yeryüzü şekillerinin engebeli olduğu Muş ve Artvin gibi illerimizin nüfusu azdır.

Bitki Örtüsü: Ormanların gür olduğu yerlerde yerleşme az görülür. Örneğin Trabzon, Rize.

Su Kaynakları: Geçmiş zamanlardan günümüze su kaynaklarının çevresi insanlar tarafından yerleşim alanı olarak tercih edilmiştir. Su kaynaklarının yeterli olduğu yerlerde tarım ürünleri daha kolay yetiştirilir. Seyhan ve Ceyhan Nehirleri kıyısında kurulan Adana; Sakarya Nehri kıyısında kurulan Sakarya, nüfusu fazla olan illerimizdendir.

Beşeri Özellikler:

Tarım: İklimin ılıman, yeryüzü şekillerinin düz, su kaynaklarının yeterli olduğu yerlerde tarım daha fazla gelişmiştir. Özellikle ülkemizdeki verimli ovalar tarımın rahatlıkla yapıldığı alanlardır. Bu tarım alanlarının çevresinde nüfus daha fazladır. Örneğin Çukurova, Bafra, Çarşamba, Gediz, Büyük Menderes Ovaları ve çevresi nüfusun fazla olduğu önemli yerleşim alanlarıdır.

Ticaret: Sanayinin geliştiği yerlerde ticaret imkânı da fazladır. Ticari faaliyetler bankacılık, eğitim, sağlık gibi hizmet sektörü kollarını ön plana çıkarır. Ticaretin gelişmiş olduğu yerler insanlar tarafından daha çok tercih edilmektedir. Örneğin, Adana, Kocaeli ve Kayseri gibi şehirlerin nüfusu fazladır. Ticaretin gelişmediği Bayburt, Çankırı, Gümüşhane gibi şehirlerde nüfus azdır.

Sanayi: Sanayi tesisleri genellikle ulaşımın kolay olduğu, ham madde temininin zor olmadığı yerlere kurulur. Bir yerde iklim ve yeryüzü şekillerinin uygun olması sanayi faaliyetlerinin yapılmasını kolaylaştırır. Sanayi tesislerinin olduğu yerlerde genellikle iş imkânı daha fazladır. Bu nedenle insanlar sanayi tesislerinin olduğu yerlere göç etmekte ve buralara yerleşmektedir. Bundan dolayı bu yerlerin nüfusu zaman içinde daha da artmaktadır. Örneğin; sanayi tesislerinin fazla olduğu İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Kayseri ve Malatya gibi şehirlerin nüfusu fazladır. Sanayinin gelişmediği Tunceli, Ağrı ve Hakkâri gibi şehirlerde iş imkânları kısıtlı olduğu için nüfus daha azdır.

Ulaşım: Ulaşım birçok beşerî faaliyeti doğrudan etkilemektedir. Özellikle sanayi ve ticaret, ulaşım ağının gelişmiş olmasıyla doğru orantılıdır. Yeryüzü şekillerinin düz ve sade olduğu İstanbul, Bursa, Gaziantep, İzmir ve Adana'da ulaşım daha rahat sağlandığı için nüfus fazladır. Yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli olduğu Hakkari, Kastamonu, Sinop ve Gümüşhane çevresinde ulaşım imkânları kısıtlı olduğundan nüfus azdır.

Hizmet Sektörü: Hizmet sektörünün geliştiği yerlerde eğitim ve sağlık kurumları ile turistik tesisler daha fazla olduğundan iş imkânları da fazladır. Ülkemizde eğitim ve sağlık kurumlarının yoğun olarak bulunduğu İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Eskişehir ve Adana gibi illerimizin nüfusu her geçen yıl artmaktadır. Ülkemizde yaz turizminin yoğun olduğu Antalya, Muğla, Aydın, İzmir gibi şehirlerin nüfusu fazladır. Kış turizminin yaygın olduğu Uludağ, Palandöken, Kartalkaya, Erciyes gibi kayak merkezi alanlarının çevresinde, kış mevsiminde insan sayısı artmaktadır.

Madencilik: Madencilik faaliyetlerinin yapıldığı yerlerde nüfus daha fazladır. Petrolün çıkarıldığı Batman, taş kömürünün çıkarıldığı Zonguldak, linyit kömürünün çıkarıldığı Soma (Manisa) ve Elbistan (Kahramanmaraş), demir madeninin çıkarıldığı Divriği (Sivas) ve Hekimhan (Malatya) ülkemizde madencilğin geliştiği yerlerdendir.

AFETLER ve ÇEVRE SORUNLARI (3.öğrenme alanı-4.kazanım)

Doğal Afet: Doğada meydana gelen ve yıkımlara sebep olan hızlı değişimlere afet denir.

Doğal Afet Çeşitleri:

1- Deprem: Yer kabuğundaki aniden oluşan sarsıntı ve titreşimlere deprem denir. Deprem ülkemizde **en fazla can ve mal kaybına neden olan doğal afettir.**

Depremde en riskli bölgeler: Marmara, Doğu Anadolu ve Ege Bölgeleridir.

En az riskli bölgeler: Konya, Aksaray, Karaman

Deprem Zararını Azaltmak İçin Yapılacaklar:

- 1- Binalar fay hatları ve yumuşak zeminlere yapılmamalıdır.
- 2- Bina yapımında kaliteli malzeme kullanılmalıdır.
- 3- Deprem konusunda insanlar bilinçlendirilmelidir.
- 4- Evimizdeki eşyalar sabitlenmelidir.
- 5- Deprem bölgesinde çok katlı binalar yapılmamalıdır.

2- Sel: Yağışlar sonrasında ortaya çıkan büyük su baskınlarına sel denir. **Sel en çok** yağışın bol olduğu **Karadeniz**, ve şehirleşmenin olduğu **Marmara Bölgelerinde görülür.**

3- Heyelan (toprak kayması): Taş, toprak ve kayaların eğimli arazilerde kayarak yer değiştirmesine heyelan denir. **Heyelan en çok Karadeniz Bölgesi'nde görülür.**

4- Çığ: Dağ'ın yüksek yerindeki büyük kar kütlelerinin koparak yuvarlanmasına çığ denir. **Çığ en çok Doğu Anadolu Bölgesi'nde görülür.**

5- Erozyon (toprak aşınması): Su ve rüzgarın etkisiyle toprağın aşınması ve taşınmasına erozyon denir. Ülkemizde erozyon yoğun olarak İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da görülmektedir.

Erozyonu Önlemek İçin Yapılacaklar:

- 1- Ağaçlandırma çalışmaları yapılmalı.
- 2- Eğimli arazilerde teraslandırma (seki) yapılmalı.
- 3- Tarlalar eğim doğrultusunda sürülmemeli.
- 4- Halkı eğitmeli ve bilinçlendirilmeli.

6- Yangın: Doğal ya da beşeri nedenlerden dolayı ormanların veya binaların yansımına yangın denir. Yangın en fazla Akdeniz ve Ege bölgelerinde görülür.

Doğal Ortam Ve Afetler:

Çevre Kirliliği: Canlıların sağlığını etkileyen, çevredeki maddelere zarar veren, niteliklerini bozan, yabancı maddelerin hava, su ve toprağa karışmasına çevre kirliliği denir.

Toprak Hava Ve Su Kirliliğinin Nedenleri:

1- Plastikler 2- Fabrika ve evlerden çıkan zehirli gazlar 3- Araba egzozlarından çıkan zehirli gazlar 4- Petrol atıkları 5- Kanalizasyon atıkları 6- Doğal afetler 7- Gübre ve zirai ilaçlar

Çevre Kirliliğini Önlemek İçin Yapılması Gerekenler:

- 1- Çöpleri çöp kutusuna atmamız.
- 2- Ağaçlar ekmeli, çiçek dikmeliyiz.
- 3- Cam, plastik, kağıt gibi atıkları ayrı ayrı torbalara koyarak geri dönüşümünü sağlamamız.
- 4- Fabrika bacalarına filtre takılmasının sağlamamız.
- 5- Toplu taşıma araçlarını tercih etmeliyiz.

Küresel Isınma: Atmosferin canlı yaşamına katkılarında biri de Güneş'ten gelen ve Dünya'dan uzaya yansıyan ışınların bir kısmını tutmaktır. Sera etkisi adı verilen bu olay Dünya'nın gündüzleri aşırı sıcak, geceleri ise aşırı soğuk olmasını önler. Sanayi tesislerinden atmosfere salınan bazı gazlar güneş ışığını tutarak sera etkisinde artışa neden olur. Bunun sonucunda Dünya'mızın ortalama sıcaklığında artış meydana gelir. Küresel ısınma, sera etkisindeki artışla birlikte Dünya atmosferinin ortalama sıcaklığının artması durumudur.

Küresel Isınmanın Etkileri:

- 1- Su kaynaklarındaki buharlaşma hızını artırır.
- 2- Canlıların içme ve kullanma suyuna ulaşmalarını önler.
- 3- Dünya'mızın ortalama sıcaklığının artmasıyla birlikte buzullar erimeye başlar.
- 4- Buzullarda yaşayan canlıların yaşamını tehdit eder ve kıyıya yakın yerleşim birimlerinin sular altında kalmasına yol açabilir.

DOĞAL AFETLERİN YAŞAMIMIZA ETKİSİ (3.öğrenme alanı-5.kazanım)

Doğal afetlerin insan üzerindeki etkileri

Ülkemizde can ve mal kayıplarına yol açan doğal afetler meydana gelir. Deprem, sel, çığ gibi afetleri engellemek mümkün olmasa da gerekli tedbirler alınarak bu afetlerin yıkıcı etkileri azaltılabilir. Bu doğal afetler toplumsal hayatta derin izler bırakır.

Afetlerden sonra milletimiz büyük bir dayanışma gösterir. Afete maruz kalmış insanların ilk önce barınma, gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve halkımız elbirliğiyle yaraları sarar. **Ülkemizdeki insanlar 17 Ağustos 1999'da meydana gelen Marmara Depreminde gerekli duyarlılığı göstermiştir.**